

UR PRESS- DEBATTEN

Om sjuksköterskebristen

beträffande vilken vi gjort en sammanställning under kapitlet "Frågor för dagen", skriver *Sydsvenska Dagbladet Snällposten* en ledande artikel.

Den alarmerande rapporten från Lund, att den neurokirurgiska avdelningen vid lasarettet endast med knapp nöd kan upprätthålla sin verksamhet under mars och april och med största sannolikhet får slå igen den 1 maj, har ställt hela sjuksköterskefrågan i blyxtbelysning. Att tala om en kris är för lindrigt sagt, här gäller det uppenbarligen ett direkt katastrofläge. När biträdande överläkaren vid neurokirurgiska kliniken dr Stig Jeppsson förklarar, att man inte kan ta emot någon patient från plats utanför Malmöhus län utan att vederbörande har med sig egen sjuksköterska, torde väl även den mest klenrogne inse att situationen är ohållbar.

Något måste göras och göras snabbt. Men vad? Lasarettetsdirektören Arne Johansson tycker att dr Jeppssons uttalande var onödigt i dagens läge eftersom "vi som bäst håller på att undersöka möjligheterna att klara upp situationen vid neurokirurgen". Vi har satt i gång en utredning, tillägger lasarettetsdirektören. Också en tröst till bjuda de sjuka!

Alltså: för att den byråkratiska ordningen inte går att rubba skall sjuka människors liv sättas på spel. Är detta inte ett utslag av oföretagsamhet, som man knappt trorde var förenligt med modernt socialt tänkande. Man utreder, men vad är det man utreder? Se till att kliniken får sitt behov av sjuksköterskor tillgodosett, eurokirurgen får helt enkelt inte stängas, och sjuksköterskornas idealitet får inte utnyttjas så hänsynslöst att de till slut stupar.

Här bygges nya sjukhusblock och utrustas specialklinik för miljoner för att sedan stängas på grund av sjuksköterskebrist. Är det en vettig politik?

— — —
Ny Tid påpekar att sjuksköterskebristen förhoppningsvis inte är någon nyhet. Såväl läkare som annan sjukvårdspersonal har i många år icke funnits i tillräckligt antal. Orsakerna är flera, säger redaktionen med lugna tonfall, som knappast passar för den katastrofala situationen. *Ny Tid* vänder sig till slut mot politiska sparsamhetskrav som hälso- och sjukvården.

Det måste vara klart för alla — inte minst för läkare och sjuksköterskor vid våra sjukhus — att skatteinkomster i tillräcklig utsträckning är en viktig förutsättning för att det allmänna sjukvårdsservice skall kunna upp-

rätthållas i önskvärd omfattning. Den politik som går ut på att beskära dessa möjligheter gagnar i längden varken sjukvården eller dess anställda.

Vill man därför en förbättring av de sjukvårdsanställdas löne- och arbetsförhållanden, så får man också vara beredd att ta de konsekvenser det måste medföra i form av ökade samhällsutgifter.

Om landstingsman Andrés förslag rörande tvångstjänstgöring för sjuksköterskor på sjukhus skriver *Skånska Dagbladet*:

Det skulle med andra ord bli fråga om en "värnplikt" på ett par månader årligen för våra sjuksköterskor. Att hr Andrés anser sig nödsakad rekommendera en så drastisk åtgärd bevisar hur allvarligt läget är. Det är möjligt att detta recept för ögonblicket kan hjälpa upp situationen, men metoden kan inte accepteras på lång sikt. En sådan "värnplikt" skulle ytterligare försvåra rekryteringen. En ung flicka väljer inte gärna ett yrke som hon måste utöva ett par månader årligen även om hon gifter sig. Det blir fråga om en tvångstjänstgöring och sådan är aldrig tilltalande. Hon kan inte disponera sin tid som hon önskar, hon blir för framtiden för hårt bunden vid det yrke hon valt i ungdomen. Ingen vill ge avkall på förmånen att byta yrke.

— — —
Hr Andrés förslag om avkortad utbildningstid är värt att prövas.

Mentalsjukvården och landstingen

Det har föreslagits att den slutna mentalsjukvården skall övertas av landstingen och en statsbidragsutredning har arbetat med de ekonomiska problem, som sammanhänger med överförandet av mentalsjukhusen från staten. Utredningen föreslår att landstingen skall få full tackning för de merkostnader som uppstår. Driftskostnaderna vid de statliga sjukhusen uppgick 1958 till 143 milj. kronor. Utredningen föreslår att staten skall överlåta sjukhusen till landstingen utan ersättning. Den vill även att staten skall betala upprustningsbidrag för de sjukhus som inte blivit färdigupprustade. För den fortsatta uppbyggnaden av mentalsjukvården på lång sikt skall också utgå bidrag från staten.

Landstingen har fått gott betyg för sitt huvudmannaskap för kroppssjukvården. De sjukvårdande uppgifterna blir, om reformen genomföres, ännu mera markerade. Med den erfarenhet som landstingen har av sjukvårdsförvaltning väntar man ett positivt resultat av denna huvudmannaskapsreform.

Ny Tid hyser vissa farhågor i anledning av utredningsförslaget.

Den ena är, att staten som tack för det generösa statsbidraget också vill bestämma och kontrollera hur huvudmännen går till väga vid handhavandet av sin nya upp-

gift. Skall huvudmannaskapet överflyttas är det emellertid viktigt att det blir en faktisk realitet, och att statskontrollen blir så återhållsam som möjligt.

Den andra farhågan är att framtida besparingskommittéer här kan komma att få ett tacksamt fält. Enligt utredningen kostar driften av de statliga mentalsjukhusen årligen ca 143 milj. kr, en siffra som torde komma att växa med den fortsatta utbyggnaden. Det ligger nära till hands, att när det beloppet eller ett ännu större i framtiden skall utbetalas till landstingskommuner och städer utanför landsting, nitiska "sparare" stirrar just på ett anslag av den storleken och kräver att blåpennan sättes på. Så som just nu krävs när det gäller andra kommunala kompensationsbidrag.

Om ungdomsvården

Under åren 1959 och 1960 beräknas ungdomsvårdsskolorna komma att få ett tillskott på 260 nya platser. Upprustningen är välbehövlig men det kräves ännu mera. Eftersläpningen i ungdomsvården är stor, de långa väntetiderna kan vålla stora bekymmer — under tiden mellan domstolsbeslutet och omhändertagandet kan ungdomarna hinna begå nya brott.

Socialministerns proposition om ungdomsvården kommenteras. *Skånska Dagbladet* skriver:

En väsentlig upprustning skall ske när det gäller medicinsk-psykologisk behandling, fritidsverksamhet och eftervård samt undervisning och arbetsträning. Speciellt tacknämligt är det att socialministern vill inrikta yrkesundervisningen på produktionen. De verkstäder som finns eller kommer att inrättas bör kunna leverera produkter både till statliga verk och privata företag. De ungdomar som är intagna får på detta sätt bidra till produktionen samtidigt som de lär sig ett yrke. Man skulle nog önskat att upprustningen av yrkesundervisningen vid ungdomsvårdsskolorna blivit ännu större. När ungdomarna kommer ut i livet är yrkeskunnigheten en betydelsefull sak för återanpassningen.

Socialministern framhåller i sin proposition att vistelsetiden vid ungdomsvårdsskolorna bör vara relativt kort.

— — —

Mycket har skrivits och sagts om orsakerna till ungdomsbrottsligheten. Den allmänna meningen torde nu emellertid vara att uppväxtförhållandena bär största skulden till att ungdomar kommer på glid. För några dagar sedan gick genom pressen ett meddelande om en 18-års yngling som häktats för stöld. Vid domstolsförhandlingen framgick det att ynglingen ifråga haft inte mindre än 16 olika fosterhem. Vilka normer kan denne yngling ha fått att bygga på?

Svenska Dagbladet kommenterar:

Vårdresultatet är för närvarande katastrofalt dåligt. Av dem som i januari 1951 var intagna på ungdomsvårds-

skolorna hade inte mindre än 73 procent dömts för straffregisterbrott 4—5 år efter utskrivningen. Enligt vad bl. a. statsministern antytt har man att räkna med att återfallsprocenten numera är ännu högre. I dag fyller alltså skolorna i stort sett endast funktionen som förvaringsanstalter. Det viktigaste — den resocialiserande uppgiften — misslyckas de med. Så kan det självfallet inte få fortsätta.

Många vill i misslyckandet se ett bevis på att hela värdformen är inadekvat och orealistisk. Kravet på omprövning från grunden ligger i luften.

Men ledaren anser, att propositionens föreslagna upprustning inte räcker långt — mera realistiska förslag kräves.

Ungdomar som är svårt miljöskadade eller på något sätt defekta och som därigenom fått en asocial livsställning och hemfallit åt brottslighet kan endast räddas genom långvarig och individuellt avpassad behandling. Den stora massan unga lagöverträdare — okynnesbrottslingar — kan man otvivelaktigt bringa till laglydnad genom straffhot (böter och arrest) — men aldrig dessa.

Felet med ungdomsvårdsskolorna består framför allt i att de inte tillhandahåller den vård som skulle behövas. Det innebär ingen överdrift att påstå att den resocialiserande behandlingen på dessa skolor är en myt.

Socialministern föreslår nu en viss upprustning av skolorna. Det är bra att så sker — men man skall bara inte föreställa sig att det är tillräckligt. Hr Nilsson tar en nypa psykiatri, en nypa psykologi och en matsked sysselsättningsterapi. Sålunda skall t. ex. psykiatrisk expertis "i den mån tillgången på psykiatrer visar sig medge detta, anlitas i större omfattning än f. n.". — Vidare föreslås "med hänsyn till bristen på kvalificerade psykologer... att endast en psykologtjänst inrättas". Resurserna för arbetsträning och yrkesutbildning skall bli föremål för "en betydande upprustning", men den "bö ske etappvis". Samtidigt anslås en extra slant till fritidsverksamhet.

Skall man vänta på att få fram ett tillräckligt antal experter och desutom vänta på de forskningsresultat som skall ge experterna de vetenskapligt korrekta behandlingsmetoderna, då lär man få se saken på decenniernas och kanske generationers sikt.

Men sysselsättningen ensam åstadkommer inte den inre omvandlingsprocess som omhändertagandet syftar till. En sådan omvandling kan endast ske genom att ungdomarna kommer under starkt inflytande av kloka och goda fostrare. Rektorerna och den övriga fåtaliga personalen räcker inte på långt när. De positiva och uppbyggande krafterna kämpar nu en ojämn kamp med de negativa och destruktiva — dvs. mot den intensiva påverkan som de sämre elementen bland eleverna utövar på de mera anpassningsbara.

För att bryta denna onda utveckling krävs ovillkorligen förstärkta personella resurser, så att man äntligen kan förverkliga "den lilla gruppens princip". Det behövs inte vara psykiatrer eller psykologer för att lösa de nödvändiga konkreta uppgifterna. Vad man närmast vill efterlysa är duktiga ungdomsledare, som kan bär entusiasmera och bli till förebilder för ungdomarna. Socialministerns aktuella förslag måste snarast kompletteras med en realistisk lösning av personalfrågan.

Abortproblemet

Doktor Paul Edmans artikel i denna tidning har givit anledning till intresseväckande debatt i pressen. I *Svenska Dagbladet* har problemet ventilerats på ledarsidan under rubriken "onödiga aborter".

Från 1930-talets abortsiffror på omkring 500 ingrepp årligen steg siffrorna successivt och ganska raskt upp till 2.400 år 1946 och till 6.300 år 1951. Därefter har det varit en avsevärd minskning ner till 1958 års siffra, 2.500.

Om orsaken till dessa svängningar framhåller ledarartikeln.

Utvecklingen kan onekligen synas förbryllande. Det stora flertalet ingrepp (3/4 av samtliga fall) sker på medicinsk indikation, dvs. när "på grund av sjukdom, kroppsfel eller svaghet hos kvinnan barnets tillkomst skulle medföra allvarlig fara för hennes liv, eller hälsa". Skiftningarna i abortfrekvensen kan dock inte förklaras av variationer i fråga om det faktiska medicinska behovet. I så fall skulle man nämligen få anta att kvinnornas hälsa och krafter försvagats i rent förfärande grad under 1940-talet, nått ett bottenläge 1951 och därefter på några få år undergått en mirakulös förbättring. En sådan fluktuation i hälsotillståndet torde ingen på allvar vilja förutsätta. Orsakerna får sökas i andra förhållanden.

Det troliga är att både uppgången och nedgången främst kan förklaras av att själva synen på abortproblemet undergått markanta förändringar. Från början betraktades den legala aborten som en undantagsföreteelse, en nödfallsutväg som endast fick tillgripas i extrema fall och under mycket bestämda förutsättningar. Den ansågs försvarlig vid havandeskap föranlett av våldtäkt, vidare som medel att hindra överförande av svåra sjukdomsanlag samt slutligen i fall där man måste befara att modern inte skulle stå ut med förlossningen eller ett fortsatt havandeskaps påfrestningar. Så långt rädde enighet i snart sagt alla kretsar. Inom vissa radikala grupper med icke obetydligt inflytande både på lagstiftning och

opinionsbildning drevs emellertid energiskt uppfattningen att sociala skäl i vissa fall måste tillmätas avgörande betydelse.

Otvivelaktigt fanns inom denna radikalism en humanitär ambition.

Förändringarna i lagstiftningen gav upphov till ökat antal ansökningar.

Redan i 1938 års lag fanns en antydan till socialt inslag i den medicinska indikationen i och med att där förutom sjukdom och kroppsfel talades om "svaghet", ett mångtydigt begrepp, som åtminstone ibland kan föra tillbaka på sociala förhållanden. De radikala krafternas aktivitet bar emellertid sin rikaste frukt år 1946, då riksdagen kompletterade de tre indikationerna med en fjärde, den socialmedicinska, vilket brukar anges med orden "förutsedd svaghet". Nu kom det sociala elementet på ett mer påtagligt sätt in i bilden, samtidigt som normerna blev vagare och mer tänjbara. Lagen stipulerade att havandeskap skulle kunna avbrytas när det "med hänsyn till kvinnans levnadsförhållanden" och "omständigheterna i övrigt" kunde "antagas" att hennes kroppsliga eller själsliga krafter skulle allvarligt nedsättas genom tillkomsten av och vårdnaden om barnet.

Med den nya lagens införande bröts de gamla förordningarna. Ansökningarna om legal abort ökade — liksom licenserna. Märkligt nog hänförde sig det väldiga tillskottet av beviljade aborter icke, i varje fall icke formellt, till den socialmedicinska indikationen. Denna kom till en början att svara för högst 10 procent av fallen; sedermera krympte andelen ytterligare och var exempelvis 1957 så obetydlig som 4,2 procent. Detta betyder emellertid inte att tillkomsten av den socialmedicinska indikationen har spelat en underordnad roll. Den har tvärtom haft en avgörande betydelse, ehuru indirekt sådan, genom sin effekt på indikationssystemet i dess helhet. Den har såsom ett uttryck för statsmakternas nya värderingar och intentioner blivit incitament till en frikostigare licensiering öved huvud taget.

EKSTRANDS

(Grundad 1872)

inredde sin första gymnastiksal år 1878. 80 års erfarenhet garanterar Er den bästa materielen.

Vid behov av såväl frisk- som sjukgymnastikmateriel samt lekmateriel kontakta

Ekstrands Gymnastikmateriel AB

Tellusborgsvägen 96 HÄGERSTEN
Telefon, växel, Sthlm 45 26 55

Den medicinska indikationen kom i många fall att fungera som en socialmedicinsk, och den socialmedicinska fick närmast karaktären av en social.

Genom åtskilliga undersökningar har det bekräftats, att aborter i stor utsträckning beviljats utan att trängande skäl förelagat. Särskilt har det visat sig att ingrepp med stöd av s. k. tvåläkarintyg skett på mycket lösa grunder.

Sannolikt är det just det uppenbarade missbruket av abortinstitutet som till sist kommit den uppåtgående kurvan att vända. Många läkare har slagit larm. De vill inte vara med om en verksamhet som går ut på att släcka ut liv i varande, om icke trängande skäl föreligger. I debatten på den medicinska sidan har också alltmer betonats att den provocerade aborten icke är någon bagatellartad företeelse utan ett allvarligt ingrepp, som i vissa fall kan få avsevärda fysiska eller psykiska konsekvenser. De radikala krafterna kämpar nu i motvind, en växande opinionsvind som innebar krav på restriktivitet och tom, sträng restriktivitet. Alltmer har det kommit att framstå som en skam att vårt omskrutna välfärdssamhälle medger abort av sociala skäl. Sociala svårigheter bör självfallet övervinnas med sociala medel i stället för abortoperationer. Inte minst viktigt är i detta sammanhang att man bättre utnyttjar adoptionsinstitutet.

Det är ett sundhetstecken att aborterna nu från år till år minskar i antal. Fortfarande är emellertid siffran alldeles för hög och utan motsvarighet i flertalet jämförbara länder. En strängare gallring av ansökningarna är påkallad, men framför allt bör riksdagen, som på detta område snarast representerar en eftersläpande opinion, ta den nuvarande lagstiftningen under omprövning. Abortindikationerna bör bli föremål för översyn med sikte på eliminering av den socialmedicinska indikationen och stramare regler i allmänhet.

Spritproblem — ökad vinkonsumtion

Som påpekats i annat sammanhang i denna tidning fortsätter vinkonsumtionen i landet att stiga.

Tidningen *Arbetet* tar upp problemet på ledarplats.

Vad som emellertid är av vikt i sammanhanget är hur utvecklingen ter sig vid en jämförelse med tiden före motbokens slopande i oktober 1955. Som bekant följdes den ändrade ordningen av en icke öväntad katastrofhöjning. Nu är alltså frågan om den sammanlagda sänkningen är så stor att denna höjning helt eliminerats. Så kan ännu inte sägas vara fallet. En jämförelse mellan det sista hela motboksåret 1954 och fjolåret visar att försäljningen ännu ligger något över 1954 års siffra, låt vara endast en halv procent. Man torde alltså kunna säga att den nya ordningen ännu icke kunnat visa någon konsumtionsnedpressande effekt.

En sak som inte heller kan förbises är den ökade vinkonsumtionen. Den har fortsatt att stiga. År 1956 var den 1,98 liter pr invånare. Den siffran ökade 1957 till 2,63 liter, 1958 till 2,84 liter och 1959 till 3,09 liter. Ställer man dagens konsumtion i relation till siffrorna för det sista hela motboksåret blir ökningen av vinkonsumtionen hela 64,4 procent. Ökningen är starkast för de lätta vinerna där den uppgår till hela 121,6 procent medan den för starkvinerna utgör 15,8 procent.

Sammanfattningsvis nödgas man alltså konstatera att spritkonsumtionen befinner sig på ungefär samma nivå som före motbokens slopande, medan vinkonsumtionen starkt ökat. Det finns alltså fortfarande goda skäl att med den allra största uppmärksamhet följa utvecklingen på detta område.

SOCIALMEDICINSK TIDSKRIFT

Redaktion och expedition: Villagatan 5, Stockholm Ö

Tel. 23 00 50 (växel). Postgiro 1179

Annonssavd.: Birger Jarlsgatan 117 A, Stockholm Va. Telefon 34 49 40

Redaktör och ansvarig utgivare: Dr Erik Husmark.

Redaktionssekreterare: Professor Ragnar Berfensham.

Annonsschef: Redaktör G. Suneson.

Återgivande helt eller delvis av originalartiklar ur SMT utan angivande av källan förbjudes.

ANNONSPRISER:

Omslagets andra och fjärde sida Kr. 350:—
Helsida „ 300:—

Halvsida Kr. 175:—
Kvartsida „ 90:—
mm-pris 90 öre pr enkel spalt

Spalthöjd 210 mm
Spaltbredd 70 mm
Sidans bredd 150 mm
(2 spalter)